

PAWEL JORDAN: ZIPZÁR – A KÉPESSÉ TÉTEL DIMENZIÓI¹

(Pawel PPT előadása alapján összeállította: Farkas Gabriella)

A közösségnek és a közösségfejlesztésnek egyaránt számos definíciója létezik. A közösségfejlesztés célja, hogy a közösségek változásokat célzó kollektív tevékenységeinek támogatásán keresztül elősegítse egy igazságos, befogadó és fenntartható társadalom felépítését.² A közösségfejlesztők számos területen tevékenykednek a lakhatási feltételek javításától a nők vagy a fogyatékkal élők egyenjogúságára való törekvéseken, a környezeti nevelésen és a lepusztult területek revitalizációján keresztül az egészségfejlesztésig. [pawel]

A közösségfejlesztés tehát közös tevékenységek érdekében aktivizál embereket. De hogyan határozhatóak meg az eredmények?

A közösségfejlesztés több tekintetben hadilábon áll a szociális szolgáltatásokkal. Miért is?

A szociális szolgáltatás	A közösségfejlesztés
Projektkeretek között, projekteredményekben, indikátorokban és futamidőben gondolkodik	Hosszú távon épít közösségeket
A fejlesztés céljait a támogatók és a szakértők határozzák meg	Az érintett közösség véleménye és választásai kezdettől fogva kiemelt szerepet játszanak
Gyors produktumokat és mérhető eredményeket követel meg. Szolgáltatás- és kliensközpontú.	Fókuszában az egyéni és közösségi szinten elért változások és a képessé tétel áll.

1

Pawel Jordan a varsói székhely Community Activity Centre (CAL) munkatársa.

2

Community Development in Europe. Towards a Common Framework and Understanding. EuCDN, 2014.

Mindezekből kitűnik, hogy alapelveinek és módszereinek védelme és érvényesítése érdekében a közösségfejlesztésnek is szüksége van a megfelelő értékelési és a változást bizonyító eszközök kidolgozására.

Az általunk használt értékelési módszer nem a közösségben végbement változás szakértői elemzése, hanem egyfajta akciókutatás, mely mind a helyi szervezőket, mind pedig a többi érintett társadalmi szereplőt bevonja a folyamatba. A változás bizonyítékai a cselekvés során születnek meg; a változást nem lehet a partvonalról bekiabálva, passzív szemlélőként vagy tanulmányok megírásával elérni. A részvételi értékelés az emberekkel való folyamatos együttműködést jelenti, ezért nem szabad kutatási módszerek gyűjteményeként tekinteni rá. Ez egy jól átgondolt folyamat az indikátorok meghatározása, a változás bizonyítékainak összegyűjtése, a bizonyítékok elemzése és az eredmények terjesztése érdekében. [\[active\]](#)

Az értékelési folyamat lépései:

- Az értékelés tervezése
- A szükséges információk és anyagok összegyűjtése
- Az összegyűjtött anyag elemzése
- Az eredmények áttekintése a tervezett célok vonatkozásában
- Az eredmények terjesztése

Tervezés

A folyamat értékelését megelőzően meg kell határoznunk az alapfeltételeket (az érintett közösség helyzetét, problémáit, erőforrásait és lehetőségeit); azt, hogy mit szeretnénk megváltoztatni, mi a célunk; azt, hogy mit és hogyan tehetünk az adott helyzet megváltoztatása, a probléma megoldása vagy a szükségletek kielégítése érdekében (vagyis: melyek a kitzűzött célok elérését lehetővé tevő tevékenységek, s ezek megvalósításához milyen forrásokra van szükségünk); valamint hogy hogyan fogjuk

mérni az előmenetelt (hogyan dokumentáljuk, s mik a változás indikátorai)

A szükséges információk és anyagok összegyűjtése

A következő típusú bizonyítékokra lesz szükségünk:

- számok (pl. a különféle tevékenységekben részt vevő emberek száma, az események száma stb.);
- az emberek véleménye, nézőpontjai és tapasztalatai (mit gondolnak, mit éreznek, mi változott meg az ő életükben, megnőtt –e tudásuk, önbecsülésük, több lett –e az energiájuk stb.);
- fotók és írások, melyek az adott területet, helyzetet a tevékenységek előtt és után mutatják be;
- a találkozóról, megbeszélésekről szóló jelentések, emlékeztetők.

Az összegyűjtött anyag elemzése

Meg kell vizsgálnunk, hogy az összegyűjtött információ valóban bizonyítékként szolgál – e annak bemutatására, hogy elértük a változást. Például, a társadalmi kohézió bizonyítéka lehet, hogy azok a helyi lakosok, akik korábban konfliktusban voltak egymással, közösen szerveznek egy eseményt. Ez bizonyítéka annak is, hogy a korábbi konfliktus véget ért. Nem szabad megfélemlenünk arról sem, hogy az összegyűjtött információk a szándékolt és a szándékoltalan eredmények bemutatására is szolgálhatnak.

Az eredmények áttekintése a tervezett célok vonatkozásában

Elemzésünk elkészítése során fel kell tennünk azt a kérdést, hogy a tervezett célokat milyen mértékben és mely dimenziókban értük el. Amennyiben a célokat nem teljesen, csak bizonyos mértékben értük el, rá kell jönnünk, hogy mi történt, mi volt az, ami rosszul sikerült vagy hiányzott, s mi az oka a részleges sikertelenségnek. Számos lehetséges ok létezik, például:

- a tevékenységek nem voltak relevánsak a helyzetre vagy a lakosok szükségleteire nézve;
- a célokat nem definiáltuk kellő pontossággal;
- túl kevés időt hagytunk az emberek motiválására;
- nem állt rendelkezésre elegendő erőforrás;

- a közösség azonosíthatatlan és megoldatlan konfliktusokat rejtett.

Az eredmények terjesztése

Az értékelés eredménye a szervezők és a tevékenységekbe bevont más érintettek, például, a helyi önkormányzat tisztségviselője, számára mutatja be az elért változást és eredményeket, hogy mindezt hogyan bizonyítjuk, illetve hogy mit és miért nem sikerült elérnünk. Az értékelés eredményeit egy jelentésben, filmen, prezentációban is bemutathatjuk. A választott formát és az egyes elemek hangsúlyait az határozza meg, hogy kit tájékoztatunk ez eredményekről.

Az értékelés területei

[zipzar]

Az értékelésnek három fő fókusza kell, hogy legyen:

- a tevékenységek specifikus eredményei;
- a képessé tétel dimenziói;
- a személyes fejlődés.

A tevékenységek specifikus eredményei

A tevékenységekhez kapcsolódó eredmény lehet, például:

- egy játszótér (mely korábban nem létezett, s a lakók építették a gyermekek számára), vagy a közösen kifestett lépcsőház (mely korábban piszkos volt, ma már azonban tiszta, az épület esztétikailag megújult, a lakók pedig kellemesebb környezetben élnek);
- az integrációs események száma (korábban nem voltak az emberek találkozását és ismerkedését lehetővé tevő események, az elmúlt évben történtek ilyenek, pl. kettő, melyek eredményeként új barátságok kötődtek, régiek megújultak, s a lakók egyre több időt töltenek közösen);
- egy újonnan felállított információs központ (az emberek korábban nem voltak tisztában saját jogaikkal és kötelezettségeikkel, ma már azonban hozzájutnak a szükséges információkhoz, így tudásuk jelentősen megnövekedett ebben a témában);
- a gyermeknevelés terén problémákkal küzdő szülők számára szervezett workshop-ok (korábban a szülők képtelenek voltak szülői kompetenciáik fejlesztésére, mi erre

teremtettünk lehetőséget).

A változás bizonyításához nem elegendő pusztán a megvalósult események és a bevont személyek számát vagy a tevékenységek direkt következményét (pl. megépült játszótér) bemutatni. Az elemzésnek a képessé tétel és a személyes fejlődés terén elért eredményekre is ki kell térnie.

Egy reflektív terepi szakember, amilyenek egy közösségfejlesztőnek vagy helyi közösségi munkásnak is lennie kell, választ keres azokra a kérdésekre, hogy mi hozta létre a változást az emberekben, milyen mértékben javította ez a közösség mint egész és az egyes elemek működését:

- A játszótér építése vagy a lépcsőház kifestése milyen módon változtatta meg a közösség működését, milyen mértékben javította életszínvonalukat?
- Az eseményeken való részvétel milyen mértékben fejlesztette az interperszonális kapcsolatokat?
- Mi a következménye annak, hogy a lakosok megismerték saját jogaikat, miként használják ezt a tudást mindennapi életükben?
- Mi változott meg azokban a családokban, melyek részt vettek a műhelymunkában?

És mi a bizonyíték arra, hogy valami megváltozott?

Személyes fejlődés

A személyes fejlődésben bekövetkezett változások bizonyítékainak keresése azt jelenti, hogy az alábbiakhoz hasonló kérdéseket teszünk fel:

Milyen mértékben tették magukévá a tudásokat és képességeket?

A tudások és képességek növekedése milyen mértékben befolyásolta a résztvevők és családjaik életminőségének alakulását?

Elősegítette –e a gyermekek iskolán kívüli tevékenységekben való részvétele érdeklődésük és iskolai teljesítményük fejlődését?

Mit befolyásolt az emberek saját jogaikról és kötelességeikről szerzett tudása?
Hogyan használják ezt a tudást?

A bevonódás magasabb szintje ösztönzően hatott –e a személyes törekvésekre, eredményezett -e a családok helyzetének javítását célzó lépéseket?

Milyen mértékben változott meg az önbizalom és a saját képességekbe vetett hit? Mivel bizonyítható mindez?

A képessé tétel dimenziói

A képessé tétel (*empowerment*, megerősítés) a helyi közösség tagjait támogató folyamat, mely a társadalmi életben való aktív részvételüket, ezen keresztül pedig saját és a teljes közösség helyzetének javulását eredményezi. A képessé tétel az egyén saját élete fölötti kontrolljának (vissza)szerezését, valamint a mások befolyásolásának és a másokkal való együttműködésre való képességet jelenti.

ZIPZÁR - Az adott közösséget felépítő elemeket összekapcsoljuk, majd nyitunk a nagyobb közösség felé [\[zipzar2\]](#)

A Zipzár (lengyel betűszó az alábbi fogalmakból) rendszernek 5 alappillére van:

- *Kohézió*: saját magunk és mások tisztelete, a másokra való érzékenység, az egyenlő esélyekre való odafigyelés, illetve a saját lokalitással való azonosulás.
- *Önbizalom*: az önmagunkba vetett hit, az önértékelés szintje, a változásra való nyitottság, erő, illetve hit a változtatásra való képességünkben.
- *Befolyás*: a változás befolyásolására való képesség percepciójának szintje.
- *Bevonódás*: a közösség érzékelése, bizalom, a szükségletek felismerése, a motiváció szintje, a cselekvésre való hajlandóság és képesség.
- *Együttműködés*: a közös tevékenységek színvonala, az egymással együttműködő emberek hálózata, a másokkal való együttműködésre való készség és nyitottság.

KOHÉZIÓ

A reflexió területei	Hasznos kérdések
-----------------------------	-------------------------

<p>A tisztelet szintje: önmagunk és mások, különösen a gyengébb “mások” tisztelete</p>	<p>Tisztelik –e az emberek önmagukat és másokat, tisztelik –e azokat, akik „különböznek”? Mi mutatja azt, hogy ez így van –e vagy sem?</p>
<p>Az érzékenység szintje: érzékenység más ember(ek), különösen az elesettek és a nehéz helyzetben lévők iránt.</p>	<p>Érzékenyek –e a helyi lakosok a közösség más tagjainak helyzetére/szükségleteire? Mi bizonyítja érzékenységük meglétét vagy hiányát?</p>
<p>Az egyenlő esélyekre való odafigyelés szintje: a másság tiszteletben tartása, az elesett/marginalizálódott csoportok bevonása a közösség életébe.</p>	<p>Elmondható –e, hogy az emberek figyelemmel vannak az esélyegyenlőség szempontjaira, s valamennyi ember/csoport közösségi életbe való bevonására törekszenek, személyiség jegyeiktől és társadalmi problémáiktól függetlenül?</p>
<p>Az adott helyhez való kötődés érzése: a hellyel és az emberekkel való azonosulás érzése.</p>	<p>Elégedettek –e az emberek azzal, hogy tagjai lehetnek az adott közösségnek? Azonosulnak –e lakóhelyükkel, az ott élő emberekkel? Mi bizonyítja azt, hogy ez így van –e vagy sem?</p>

ÖNBIZALOM

A reflexió területei	Hasznos kérdések
<p>Az önmagunkban való hit szintje: saját képességeinkbe vetett hit, saját magunk kompetenssé válásának érzése.</p>	<p>Hisznek –e a közösség képviselői önmagukban, saját képességeikben, abban, hogy képesek megváltoztatni önmaguk és a közösség helyzetét? Mi bizonyítja, hogy ez így van –e vagy sem?</p>
<p>Az önértékelés szintje: az emberek azon képessége, hogy észrevegyék saját erősségeiket és gyengeségeiket mint egyének</p>	<p>Képesek –e gyengeségeik mellett az erősségeikre s rámutatni? Mi bizonyítja, hogy megvannak –e ezek a képességeik?</p>

és mint állampolgárok.	
A változásra való nyitottság és a felelősség érzésének szintje: a változások előidézésére és a felelősség vállalására való képesség és elszántság.	Készek –e vállalni a felelősséget saját és lakóhelyük közösségének sorsáért? Mi bizonyítja, hogy ez így van –e vagy sem?

BEFOLYÁS

A reflexió területei	Hasznos kérdések
A változás befolyásolására való képesség percepciójának szintje: a helyzet befolyásolására, a szolgáltatások megváltoztatására való képesség.	Elhiszik –e a lakosok, hogy képesek megváltoztatni egy előnytelen helyzetet? Mi bizonyítja, hogy ez így van –e vagy sem? Elhiszik –e, hogy erősödött a közösség sorsa feletti kontrolljuk?
A döntéshozatal szintje: a döntéshozatali folyamatban való részvétel.	Részt vesz –e a közösség (ill. képviselőik) az őket érintő döntések meghozatalában, a helyi fejlesztési politikák alakításában? Mi bizonyítja, hogy ez így van –e vagy sem?

BEVONÁS

A reflexió területei	Hasznos kérdések
A közösségi gondolkodás szintje: az emberek azon képessége, hogy gondolkodásukban az „én”-ről „mi”-re váltsanak.	Úgy érzik –e a lakosok, hogy a közösséghez tartoznak? Gondolkodásukban használják –e a „mi” és „miénk” szavakat, vagy csak saját magukra gondolnak? Mi bizonyítja, hogy ez így van –e vagy sem?
A bizalom szintje: az emberek attitűdjei	Hogyan viszonyulnak az emberek

önmaguk és mások irányában a bizalom terén.	<p>egymáshoz?</p> <p>Milyen mértékben nyitottak egymásra?</p> <p>Bíznak –e egymásban? Mi bizonyítja, hogy ez így van –e vagy sem?</p>
A kapcsolatok szintje: a társadalmi és személyközi kapcsolatok, a kölcsönös kommunikáció.	<p>Milyen a kapcsolatok minősége a közösség tagjai és csoportjai között?</p> <p>Milyen típusú kapcsolatok működnek az emberek között?</p> <p>Milyen gyakoriak ezek a kapcsolatok?</p> <p>Hogyan kommunikálnak egymással?</p>
A problémákkal/szükségletekkel kapcsolatos tudatosság szintje: a szükségletek és problémák definiálására való képesség.	Tudatában vannak –e a lakosok saját szükségleteiknek és problémáiknak? Mi bizonyítja ezt?
A motiváció szintje: a létező problémák megoldására, a helyzet megváltoztatására irányuló tevékenységek végzésére való elszántság.	Motiváltak –e az emberek a közös cselekvésre? Mi bizonyítja, hogy ez így van –e vagy sem?
A másokkal közös tevékenységek megvalósítására való nyitottság és képesség szintje: képesség és nyitottság a problémák közös megoldására, példamutatás a nehéz helyzetek és ügyek megoldása során.	<p>Készek és képesek –e az emberek a változást célzó cselekvésre? Mi bizonyítja, hogy ez így van –e vagy sem?</p> <p>Képesek –e szembenézni a problémákkal.</p> <p>Mi bizonyítja ezt?</p> <p>A bevonás mely formáit használják a közjóért való cselekvések során?</p>

EGYÜTTMŰKÖDÉS

A reflexió területei	Hasznos kérdések
A hálózatosodás szintje: a lakók, a lakók és	Van –e a közösségben együttműködő

<p>intézmények/szervezetek/hatóságok, illetve a helyi intézmények/szervezetek közti kapcsolatok/interakciók (mind a belső, mind a külső kapcsolatok vonatkozásában).</p>	<p>emberekből álló hálózat? Mi bizonyítja ezt? Állíthatjuk –e, hogy a közösség jó kapcsolati rendszerekkel, jó hálózattal rendelkezik? Mi bizonyítja, hogy így van –e vagy sem? Mennyire erősek ezek a kapcsolódások/hálózatok?</p>
<p>A közös munkára való nyitottság és elszántság szintje: a változás fő aktorainak nyitottsága a közös tevékenységekben való részvételre.</p>	<p>Nyitottak –e az egyes szereplők (lakosok, helyi intézmények, hatóságok) a közös cselekvésre a változás elérése érdekében? Mi bizonyítja ezt? Képesek –e arra, hogy közösen dolgozzanak ki megoldásokat és közösen döntsenek, különösen a hosszú távú kérdésekben? Mi bizonyítja ezt? Képesek –e a partneri együttműködésre? Mi bizonyítja, hogy ez így van –e vagy sem?</p>

A változás bizonyítékai

Az értékelt területek szorosan kötődnek egymáshoz, és átfedik egymást. Egy tevékenység változást idézhet elő a konkrét tárgyi eredmények és egy adott személy személyes fejlődése, vagy a közösségi kompetenciák számos dimenziójában. Így, például, egy olyan állampolgári csoport támogatása esetén, akik foci pályát szeretnének építeni, a változás bizonyítékai a következők lehetnek: [\[kenezlo\]](#)

A konkrét eredmények tekintetében:

- m
 egalakult egy hétfős állampolgári csoport, megépült egy foci pályája, kitermelődött egy helyi vezető.

A képessé tétel vonatkozásában:

- M
egnőtt a problémák megoldására való elszánás és képesség szintje, amit az a tény igazol, hogy a hét ember beszámolt a csoportnak, s közös munkájuk eredményeként megépült egy foci pályára.

- M
Egváltoztak az emberek közti kapcsolatok: ennek bizonyítékát a csoporttagok válasza adják, melyek szerint korábban csak látásból ismerték egymást. Köszönhetően a közös tevékenységeknek, mára barátokká váltak, rendszeresen találkoznak, s a közösségi munkás azt is megfigyelte, hogy a csoporttagok hetente legalább egyszer családjukkal is kimennek a foci pályára, s együtt töltik az időt.

A személyes fejlődés vonatkozásában:

- A
foci pályát szervezők egyike elmondta a közösségi munkásnak, hogy ez a projekt nagyon fontos volt számára, mert elkezdett hinni abban, hogy vannak dolgok, amik ténylegesen megvalósíthatóak; mostanáig azt gondolta, hogy ő haszontalan, s emiatt nem is keresett munkát, most azonban valószínűleg meg fogja ezt próbálni.

Röviden összefoglalva, a közösségfejlesztésben az értékelés:

- a
z adott közösségben a közösségi munkás/fejlesztő által megvalósított tevékenységek/beavatkozások eredményeként történő változások mérésére szolgál;
- a
z adatok gyűjtésének és elemzésének strukturált terve, a közösségi munka minden fázisában (az első lépéstől az utolsóig);
- a
tapasztalatokból való tanulás egyik platformja;
- m
egmutatja a változás folyamatában való előrehaladást;
- i

gazolja, hogy a megvalósított tevékenységeknek volt –e értelmük, reflektáltak –e a lakosság szükségleteire;

- l
ehetővé teszi a megvalósított tevékenységek erősségeinek és gyengeségeinek elemzését;
- a
lapot ad a jövőbeni munkához;
- b
emutatja a megvalósítás költségeit és a felhasznált erőforrásokat;
- d
okumentációt biztosít a közösségfejlesztő/közösségi munkás tevékenységeinek konkrét eredményeiről, hatásosságáról és hatékonyságáról.